

“BIOLOGIYANING ZAMONAVIY TENDENSIYALARI: MUAMMOLAR VA YECHIMLAR”

Respublika ilmiy-amaliy konferensiyasi, 2023-yil 25-noyabr.

URUG'CHILIK BO'LIMIDA 2000-2018 YILARDA SAQLANGAN (OTASHAK) *CERCIS GRIFFITHII* BOISS. NING SAQLASH MUDDATIGA QARAB URUG'LARINI UNISH HOLATI

Bahshi M.R. Erolova H.T. Primova F.R. mutaxassis

O'zRFA Botanika instituti qoshidagi ak. F.N.Rusanov nomidagi Toshkent Botanika bog'i mutaxassis. e-mail: Botanika-t@mail.ru

Annotatsiya: Ushbu maqolada Toshkent botanika bog'i urug'chilik bo'limida O'zbekiston Qizil kitobiga kiritilgan 2000 – 2018 yillarda saqlangan *Cercis griffithii* Boiss. urug'lariningning unuvchanligi ustida olib borilgan tajribalar natijalari keltirilgan.

Kalit so'zlar: Urug', qalamchalar, termik ta'sir, qalamchalar, qobiq, novda, kurtak

Аннотация: Аннотация: в данной статье описывается *Cercis griffithii* Boiss, который был занесен в Красную книгу Узбекистана в семенной отделе Ташкентского ботанического сада сохранявшийся который 2000-2018 годах. Представлены результаты экспериментов по проращиванию их семян.

Ключевые слова: семена, черенки, термическое воздействие

Abstract: this article describes *Cercis griffithii* Boiss, which was listed in the Red Book of Uzbekistan in the seed department of the Tashkent Botanical Garden, which was preserved in 2000-2018. The results of experiments on germination of their seeds are presented.

Keywords: seeds, cuttings, thermal effect.

Cercis griffithii tabiatda Eron, Afg'oniston va O'rta Osiyoning Pamir-Alay va tog'li Turkmaniston; dengiz sathidan 800-2200 balandlikda tog'larning o'rmonli va toshli qiyaliklarida o'sadi.

Tabiiy sharoitda urug'lari yordamida ko'payadi. Belgilari bo'yicha *Cercis siliquastrum* turga juda yaqin. O'rta Osiyoning janubiy viloyatlarida bog'lar va ko'chalarga ekish uchun keng joriy etish mumkin. Tabiatda uni Shimoliy Amerikada, Xitoyda, shuningdek o'rta er dengizining g'arbiy va sharqiy mintaqalarida, botanika bog'larida uchratish mumkin. Asosan urug'lari orqali ko'payadi.

Hozirgi kunga kelib, Uzbekistonni mahalliy aholisining ehtiyojidan kelib chiqqan holda, shu kunga qadar yuqori tog'li hududlarda ham ularni o'zlashtirish, tabiiy yaylovlardan haddidan tashqari foydalanish jarayoni kuzatilmoqda. Qizil kitobga kiritilgan janubiy va g'arbiy Tiyan –Shan florasiga mansub *Cercis griffithii* Boiss. ning tabiiy tarqalish arealiga yaqin joylarda ham aholi yashash joylarini uchratish mumkin. Otashak (*Cercis griffithii*) daraxtining antropagen ta'siridan song yoqolib ketishi ehtimoli katta. Mazkur turning urug'dan ko'paytirish uslublarini mukammallashtirish dolzarb muammolardan biri bo'lib qoldi.

“BIOLOGIYANING ZAMONAVIY TENDENSIYALARI: MUAMMOLAR VA YECHIMLAR”

Respublika ilmiy-amaliy konferensiyasi, 2023-yil 25-noyabr.

Urug'chilik bo'limida 2000-2018 yilgacha saqlangan *Cercis griffithii* Boiss. ning urug'larga qaynagan suv bilan tasir etildi, yumshatildi, nazorat varianti o'z holicha odatiy quruq holda ekildi. Tadqiqotning natijasi taqqoslandi va eng yuqori natijalar 2006 yilda saqlangan urug'lar 35 foizga teng bo'ldi. 2000 yilgacha saqlangan urugi 18.5% unuvchanlikni yo'qotmadi. *Cercis griffithii* Boiss.ning urug'iga qaynagan suvi bilan 1soat ivitilib ekilganda ijobiy ta'sir etdi va nazoratga nisbatan farqlari aniqlandi (1 - jadval).

M.G.Grodzinskiy, M.G.Nikolaeva, N.I.Prutenskayalarning metodikalariga tayangan holda, laboratoriya sharoitida izlanish ob'ekti bo'lgan *Cercis griffithii* Boiss. urug'largarga termik ta'sir etildi va yarim soatdan song, be vosita oldindan tayorlangan tuproqqa ekildi [4].

Unuvchanlik belgilari to'qqizinchi sutkada kuzatildi. (Jadval-2). Urug'chilik laboratoriyasida 2000-2018 yilgacha saqlangan *Cercis griffithii* Boiss. ning urug unuvchanligi iyun-sentyabr oyida eng yoqori ko'rsatgich 2006 yildagi olingan urug`-35% foizga teng bo'ldi. 2000 – 2008 - 2010 yillarda yigilgan urug`lar unuvchanligi past ekanligi aniqlandi.

Buning sabablari turlicha: *Cercis griffithii* Boiss. o'rtacha 5 yildan so'ng, muzlatgichsiz sharoitda saqlanganda unuvchanligini yuqotdi. Ba'zi yillarda gullash va urug` hosil qilish paytida ob havo- Iqlim sharoitining noqulay kelishi – qor, yomg`irlar, haroratning keskin o'zgarishi natijasida hosil bo'lgan uruglarning unuvchanligi ham past ko'rsatgichga ega bo'ldi. Urug` hosil qilish vaqtida qulay ob-havo bo'lganda esa, unuvchanlik yaxshi ko'rsatgichlarga ega bo'ldi. Bundan tashqari, urug`larni maxsus sovutgichlarda saqlanganda saqlash muddatidan qat'iy nazar unuvchanlik yqori ko'rsatgichlarda bo'ldi (**jadval**)

Urug'chilik bolimida 2000-2018 yilgacha saqlangan *Cercis griffithii* Boiss. urug'larini termik tasiridan so'ng undirish natijasi

jadval

№	Urug'lar saqlangan yillar	Urug'larni saqlash muddatiga qarab unuvchanlik dinamikasi 60 °C gradus qaynoq suv bilan ta'sir etilgandan sung				
		Urug'soni	Urug'pallali fazasi	Chin barglar	Ikkinchi chinbarg	Unuvchanlik
1	2000	70	5	6	-	18.5
2	2006	14	2	2	-	35
3	2008	491	0	0	0	0
4	2010	132	2	10	8	3.8
5	2016	44	14	15	6	7.9
6	2018	236	-	10	12	9.3
7	2020 nazorat	126	2	-	-0	0
8	Nazorat. 2020 ta'sirisiz.	25	-	-	-	

“BIOLOGIYANING ZAMONAVIY TENDENSIYALARI: MUAMMOLAR VA YECHIMLAR”

Respublika ilmiy-amaliy konferensiyasi, 2023-yil 25-noyabr.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Палибин И. В. Род 772. Церцис — *Cercis L.*//Флора СССР: в 30 т./ гл. ред. В. Л. Комаров. - М.; Л. Изд-во АН СССР, 1945. - Т. 11 / ред. Тома Б. К. Шишкин. 16-19 с., 432 с.- 4000 экз.

2. Пидотти О. А. Род 4. Церцис — *Cercis L.*// Деревья и кустарники СССР: Дикорастущие, культивируемые и перспективные для интродукции: в 6 т.- М.; Л.: Изд-во АН СССР, 1958. - Т. 4: Покрытосеменные. Семейства Бобовые — Гранатовые / ред. С. Я. Соколов. -. 43 с. – 976 с. - 2500 экз.